

KÜLÖNFÉLÉK.

Ferencz József püspök Isten kegyelméből megérte ötvenedik évét annak, hogy Isten ígését ékes nyelven hirdetni kezdette és az idei főtanácsnokon eseményekben gazdag püspökségének huszonkilencedik évéről teheti meg jelentését az örvendező főtanácsnak.

A róm. kath. egyház számára azt igénylik védői, hogy az az egyetlen egyház, melynek tana és általános politikája sohasem változott. Ezt a róm. kath. egyház történelme másként mutatja. Hiteles tekintélyek mást bizonyítanak. Azt bizonyítják, hogy mind a tanban, mind a tanok magyarázatában ez egyházban nagy változások történtek. A halottakért való imádkozás 250-ben kezdődött; a szentek, martýrok és angyalok imádása 350-ben; Mária imádása 431-ben; ismeretlen nyelven imádkozás 500-ban; képek és ereklyék tisztelete 788-ban; a papoknak a világiakétól különöltözete 500-ban; pápai felsőbbség 606-ban; harangok keresztelése 965-ben; papok kötelező nőtlenége 1000-ban; az egyház csalhatatlansága 1076-ban; bűnbocsátó czédulák áruháza 1190-ben; az átlényegülés tana 1215-ben; a szeplőtelen fogantatás 1854-ben; a pápa csalhatatlansága 1870-ben. Így mutat a róm. kath. egyháztörténelem.

Szász Károly. Nincs többé! A halhatatlanság honába költözött. Reformatus pap és püspök volt. De tanultsága, széles látóköre, szellemi emelkedettsége az egyetemes protestantismusévá tették, s halála az egész hazai protestantusnak gyászja. Nagy tehetség mellett rendkívüli munkaerő lakott benne és imákkal, számos beszéddel és tanulmányal, köztük a Channing ismertetésével, gazdagította az egyházi irodalmat; de ezek mégis csak kisebb része terjedelmes írói munkásságának. Ennél még többet nyújtott eredeti költői művekben és főleg a világ nagy költőiből való páratlan, remek fordításokban a nemzeti irodalomnak. Fényes név és örökség, mit hátrahagy!

A genfi gyűlés. „Az unitarius és más szabadelvű gondolkozók és munkások“ harmadik gyűlése aug. 27—31 napján tartatott meg Genfben. A genfi gyűlés bizonyoságot szolgáltatott arra, hogy a szabadelvű vallásos gondolkozók nemcsak Angliában és Amerikában jöhetnek össze népes gyűlésre. A szabadelvű vallásos gondolkozás már nem elszigetelt jelenség Európában sem. Teljes sikerű volt a genfi gyűlés. A különböző országokból megjelent küldöttek felolvasásokkal és beszédekkel vettek abban részt. Kiemelkedő mozzanatai voltak a gyűlésnek: Chantre elnök, genfi tanár megnyitó beszéde; Roberty párisi lelkész egyházi beszéde a St.-Péter templomban, Jel. 22, 3. alapján: „És semmi átkozódás nem léssen többé“; az ősz Loyson Hyachintének az egyik összejövetele a „monotheismus formáiról“ mondott beszéde. Hycinthe nyilvánosan vallomást tett arról, hogy ő teológiájának alapjául mindig az Isten egységét tekintette és hogy előtte a Jézus ember és nem isten. A gyűlésen Pfleiderer berlini tanár is megjelent a német szabadelvűek képviselőjében s beszédet mondott és értekezést olvasott. Bowie titkár az angol unitárius gyülekezeteket ismertette. A magyar küldöttek közül Boros György tanár felolvasott a szabadelvű vallásnak Magyarországon való kilátásairól, mit érdeklődéssel hallgattak s Józán lelkész az egyik estélyen a magyarországi unitáriusok üdvözlését tolmácsolta lelkes beszédben. A gyűlésen mondott beszédek és felolvasások megfognak jelenni egy kötetben s remélhető magyarul is, minthogy az előző két gyűlésről is adatott ki kötet. A következő gyűlés helye Boston lesz. E gyűlés alkalmat adott arra is, hogy Barrows Sámuel és St. John Károly, amerikai unitárius társ. titkár, magyar unitárius testvéreiket meglátogassák, kiknél a legmelegebb fogadtatásban részesültek.

Chantre elnök beszéde. Koromnál fogva, a mi nem irigylendő kiváltság, nekem jutott a szerencse, hogy üdvözöljem az unitarius és más szabadelvű gondolkozók és munkások harmadik gyűlését. Az unitáriusoknak otthon kell magukat érezniök Genfben. A reformatio első napjaitól kezdve az unitarismus ellenállást foglalt el a mi nagy reformatorunk trinitarius teológiájával szemben. Kalvin gyorsan végzett azzal: annak képviselőit elszórta a négy szél tájára. Az autoritativ uralom, melyet ő felállított, tovább tartott csaknem másfél százévnél, de midőn Turretini Alfonz János szétörtö a calvinisticus hit igáját, a genfi egyház arminianistikus irányba és azután unitárius irányba fejlődött. A XVIII. százév második felében a genfi lelkészek nagyobb része unitárius volt. A XIX. száz elején keletkezett és sok tekintetben jótékony újraéledés szerencsétlenségre tanbeli visszahatással társult, mely a XVI. száz hitformáit akarta visszaállítani. Mindazonáltal az unitarismus nem szorult ki egyházunkból; a hittudósok

nagy része, a kik csak félig vallottak orthodox vagy pedig evangélikus nézeteket, nem trinitariusok és bármennyire nézzük is, nem vesszük észre oly dogmának formulázását, melyet régebb lényegesnek és alapvetőnek tekintettek. De az unitarismus ma és ebben a gyülekezetben csak a régi hitvallások egy cikkelyének az ellenzése-e? Nem, annak láthatára sokkal szélesebb: az a szabad és független theologia képviselője, azaz oly rendszer, mely teljesen különbözik attól, mely minden orthodoxiának az alapja; az elveti a tekintélyhitet és üdvözli a szellemi vallást s következképpen azt akarja, hogy az egyház legyen a gondolatszabadságra alapítva éppen úgy, mint a személyes, élő és cselekvő hitre. Mi szabad gondolkozók vagyunk és egyszersmind keresztények. Szabad gondolkozók! habozás nélkül mondanám e szót, ha nem használnák ezt a mostani nyelvben egy egészen más értelemben. Mi valóban azt valljuk, hogy az igazság keresés szabad kell hogy legyen minden téren, kritikai és történelmi téren éppenúgy, mint a természettudományok és a böselem terén, az egyházban éppenúgy, mint a polgári társadalomban, hogy a vizsgálótól semmi egyéb ne kívántassék, mint tudományi becsületesség: a vizsgálódás szigorú módszereihez való hűség. Az olyan vallásos emberek, a kik félnek a tudománytól és azt mellőzik, halálos csapást mérnek hitükre. Mi készséggel fogadjuk minden hátsó gondolat nélkül az eredményeket, melyekre az emberi ismeret eljuthat; nekünk gondunk van arra, hogy hitünk ez eredményeket elsajátítsa és következképp a maga formáját és kifejezéseit módosítsa; mi teljesen meg vagyunk győződve, hogy a tudomány nem veszi el a vallásnak drága kincsét . . . De a világosságot, a melyet nyerünk, nem akarjuk elzárni másoktól, hogy az csak a magunk számára legyen, vagy azt csak egy néhányval osztani meg. Éppen nem. Mi azt akarjuk, hogy abban mindenkinek része legyen, mert az igazságnak elrejtése merénylet az emberi lélek alapjoga ellen. . . . Szabad gondolkozók, őszinte emberek vagyunk és egyszersmind a szó teljes értelmében vallásos emberek, keresztények. A vallás lényeges elve, mondotta Vinet, kívül esik a dogmán; ideje ez elvet teljes világításban felmutatni, a következményeket levonni és hirdetni, hogy az ember nem a hitvallása által, a melyet vall, vallásos, hanem lelkiismeretének és életének irányítása által. Az a vallásos ember, ki lelkét folyton az eszmény felé fordítja, a melynek lenyomatát bensejében hordozza, s a mely reá nézve nem hiú álom, de mely az emberben magasabb törvény, sorsának jelzője s ugyanakkor a világegyetem rendje, az az akarat, mely a világot legfőbb célja felé vezeti, az az eszmény, mely egyszóval: az Isten. Ime, ez lényegében a mi vallásunk, alapjában éppen oly szilárd, mint a mennyire tiszteli a gondolat jogait; ez a mi vallásunk, mely a Názáreti Jézus szavaiból, gondolatából és szelleméből táplálkozik, a kit mi szellemi személyiségének nagyságában fogunk fel, úgy a mint az első keresztény százév hagyománya mutatja, függetlenül az egyházi dogmától. Benne találjuk a vallást az erkölcs magaslatára emelve és az erkölcsöt a vallás magaslatára emelve, benne azt az épp oly egészséges, mint mély mysticismust, mely az emberi lelket a mikor megvilágosítja és melegíti, kielégíti . . . szóval benne találjuk a mi életünknek legmagasabb irányát és örömmel valljuk őt az emberek előtt,

Sokan a mi kortársaink közül, a kiket ugyanazon vágy lelkesít az eszmény iránt, mint minket, s a kik éppen úgy át vannak a kötelességérzettől hatva, hogy az emberiség kebelében az eszményt valósítsák, nem vallják e nevet; mi mégis baráti kezet nyújtunk nekik, mert mi a szellem egységét keressük és nem a véleményekét; ez utóbbi megjön a maga idejében az őszinte érzelmek, törekvések és a jóért való bátor harcz természetes vonzó-dása által.

Az ultramontanok jól értenek ahhoz, hogy az államra való fontosságukat előtérbe helyezték. Erre szolgálnak a katolikus évi nagygyűlések. A német ultramontanizmus az idejében strassburgi gyűlésen azt igyekezett megmutatni, hogy az ők befolyásuk nem rombol s másfelől, hogy ők jóindulatúak és loyálisak, méltók honfitársaik bizalmára. A közvéleményt akarják megnyerni s azért a gyűlésen nem úgy beszéltek, mint az ultramontan-párt harcosai, hanem mint mérsékelt, reformra hajlandó katolikusok, s úgy ajánlották magukat, mint a legjobb polgárok és egyházakat, mint a mely az állam legbiztosabb alapja. Azt mondták, a katolikus egyház nem ellensége az újkorinak, sőt azzal jó barátságban akar élni. Az államnak és egyháznak ugyanaz a célja van: hogy az emberiséget tökéletesítsék az az erkölcsi törvény által. Az államnak szüksége van tekintélyre. Az egyház nemcsak tekintélyt prédikál, hanem a hívők loyális érzelmeit is biztosítja. Népet vallás nélkül kormányozni nem lehet. Ezért az államnak az egyházra kell támaszkodni. Az emberek meghalnak, az egyház örökkévaló. Ezért szükséges, hogy az egyház független és minden tekintetben szabad legyen. Az egyház egyetemes, s ennél fogva a béke barátainak igazi szövetsége. Az biztosítja mindenkéftől a békét és a nép üdvét. Ha XIII. Leo azt ígérte a császárnak, hogy a német katolikusok mindig hívek és loyálisak fognak lenni, könnyen tehet, mert a katolikus, ki hű egyházához, mindig hű fog lenni uralkodójához is. Lehet, hogy őszintén beszéltek így a gyűlés szónokai, mert a katolicizmus Németországon többé nem fenyegető, s még az ultramontanizmus sem. De a mit Strassburgban mondtak, az nincs összhangban azzal, mit a katolikus centrum-párt a birodalmi gyűlésen Berlinben mivel. S a Protestantenbund vezetői nem is látnak a strassburgi beszédekben egyebet jezsuita finom taktikánál. A centrum-párt által a jezsuitákra ajánlott vallási türelmet a birodalmi gyűlés a jezsuitákra vonatkozó törvényhez tett záradékkal a jelenre megsemmisítette. De a protestánsok attól tartanak, hogy az ultramontan-párt ismét csak az alkalomra vár és azt akarja előkészíteni és annak előkészítése volt a strassburgi gyűlés is. Az ultramontanok el akarják

oszlantni a protestáns nép gyanuját. S ezért, hogy a türelem tetszetős jelszavát használják. De arról nem mondanak semmit, hogy mit értenek a türelem alatt. A protestánsok békében akarnak élni katolikus polgártársaikkal, mint keresztény testvérekkel, de azt nem akarják, hogy a pápa uralkodjék Németországon, s nem akarják különösen a jezsuiták és ultramontanok veszedelmes befolyását. Mert azoknak célja nem a haza üdve, hanem a római egyház hatalma és dicsősége, más szóval a népnek római törvények alá hajtása, mi a protestantismus halála lenne. Ezt a gondolatot kifejezte véletlenül a strassburgi gyűlésen is egy kevésbé óvatos szónok, mikor azt mondotta, hogy a császárnak katolikusnak kell lenni s magát Lotharingia hercegének nyilvánítani és a birodalom irányítását a pápának engedni. Szóval akár közvetve, akár közvetlen, az ultramontanok úgy gondolkoznak és úgy cselekesznek, mint Veuillot francia ultramontan vezér mondotta: „Mikor ellenfeleim vannak a hatalmon, kívánom a szabadságot, mert ez az ő elvük; mikor én vagyok ott, megtagadom, mert ez az én elvem.“

Történelem klerikalis világitásban. A „Gazette du Centre“ francia katolikus lap aug. 15. számában egy párbeszédet közöl, mely a kaszárnyában egy abbé és a katonák közt folyt le, s mely mutatja, hogy a klerikálisok mint ferditik el a való történeti tényeket. A Szent Bertalan-éjéről, a dragonyosokról és az inquisitioról beszélnek. Az elsöre azt mondja az abbé, hogy a Szent Bertalan-éj az államnak a tette volt, a melyért az egyház nem felelős. Az egyház megbélyegezte mint kegyetlen vétket, e gyilkolást — azt hogy hol, nem mondta. Azután hozzáadta azt is, hogy Coligny Franciaországot ki akarta szolgáltatni Angliának és Németországnak. Medicis Katalin felfedezve a tenger-nagynak Erzsébet királynővel való összebeszélését, a tengernagyot megölték. A dragonyosokról való magyarázata az abbénak, még különösebb. A katolikus hittérítők predicationi a Cevennekben megtérésre indítottak sokat a protestánsok közül, kiket azután a protestáns papok izgatnak és fellázítottak. Louvois akkori hadügyminister, hogy elnyomja a lázadást, Languedochba öt ezred lovasságot küldött, köztük kettőt dragonyos ezredet; kétségtelenül azok követték el az erőszakosságot, de a protestáns történelemírók nagyitják a dolgot“. XIV. Lajosnak a célja az volt, hogy megvédje Franciaország egységét. A mi az inquisitiot illeti meg kell különböztetni „az egyházit“ „az államitól“; az első vallási törvényszék-féle volt, hogy azokra a tanokra nézve vizsgálódjék, melyek a hitet fenyegethetnék. Az egyháznak semmi része nem

volt a politikai inquisitioiban. De hogyha a politikai inquisitio féktelen szigorot alkalmazott, mely ellen a pápák tiltakoztak — hol és mikor? azt nem mondja — ez nem akadályozhatta meg az egyházi inquisitiot, hogy a hibát felfedje. Az egyház nem áldozhatja fel a vallási érdekeket azért, hogy egy „vétkesnek“ a fejét megmentse. — Így ferditik a jezsuiták a történelmet.

A mohamedánok nagy vesztesége Abdou Mohamed sheikh halála. A cairoi híres El-Azkar egyetemet ő tette még hiresebbé nagy tudományossága és az által, hogy a reform-eszméknek volt híve a szüklátkörű orthodox muszulman tudósokkal szemben. Az islam felvilágosult hívei mélyen gyászolják elhunytát és azt kívánják, hogy utódjául Assouma sheikhet, az ő munkatársát nevezzék ki.

Az Ázsiában lakó örmény nép, Lanessan francia író tudósítása szerint, megtartotta eredeti vallását. Az örmények az ötödik százdtól kezdve monophysiták maradtak és a római egyház mindig mint eretneket tekintette és kárhoztatta, hogy a Krisztusról az hiszik, hogy csak egy természete van, hogy az Eutyches és Dioskoros tanát fogadták el, melyet a negyedik egyetemes zsinat 451-ben elvetett. Az örmények a részleges és pillanatnyi kiválások mellett is megőrizték nemzeti vallásukat. Körülbelül hetvenötezer jelenben azoknak a száma, a kik a római pápához csatlakoztak, de azokat úgy tekintik, mint renegatokat és nem igaz testvéreket. A kalifák, Mohamed utódai és később a török szultánok nemcsak tiszteletben tartották az örmények vallását, hanem a többi keresztényeket, s különösen a schismatikus görögöket kényszerítették, hogy ők is tiszteletben tartsák. Az örmények vallási szempontból Kelet schismatikus egyházaiban a legszabadabb elemet teszik. A clerus legkitűnőbb tagjai német egyetemeken tanulnak, a minthogy ma a görögök is küldenek ifjakat a német egyetemekre, hogy a theologiai tudományossággal megismerkedjenek.

Hol van az unitárius kollegium könyvtárának legrégebb könyve? Varjú Elemér nagy szorgalommal kutatta át 1898-ban a gyulafejevári Batthyány-könyvtárt, mely európai híré, nagybecsű régi kéziratai miatt.

Nem sok kézírata van, mindössze csak 648 mű 765 kötetben; ámde ebből 273 darab a mohácsi vész előtti időből való. A gyűjtemény tehát páratlan értékű.

A könyveket nagyrészt a felsővidéki könyvtárakból szedték össze a XVIII. sz. végén. Itt vannak pld. a lőcsei Szent Jakab egyház, a szepesi 24 plébános s a szepesi káptalan könyvtárának könyvei. Katho-

likus könyvek a középkorból. Áruk — közbevetőleg mondva — nagy részt ma sincs kifizetve. A sok gondú püspök arról megfeledkezett.

Itt van az ország legrégebb könyve, az ezer éves, aranyos betűkkel irt Máthé és Márk evangéliuma. Ezt külföldről hozatta Batthyány püspök, de Kolozsvárról szerezhette azt a másik régi kézirati könyvet, melyet Varjú Elemér a legrégebb kéziratok közé a 16. szám alá sorolva, tanulmányában így ír le:

Testamenti Veteris Historia In Versibus Redacta. Saec. XIII.

Kis ívrétű, 30 levélnyi kézirat, durva, szedett-vetett hártyán, két-hasábosan, tintával vont keretek közé írva. Írása a XIII. század végéről való minuszcula. Kezdő betűi egyszerűek, vörössel és kézzel festve. Czimeit vörösek. Végén csonka, megszakad a királyok könyvével.

Kötése hihetőleg egykorú; a deszkatáblák egyszerű vonalakkal préselt zöld szarvasbőrrel vannak borítva.

Első oldalán, jegyzi meg Varjú, a felső lapszálen ezen bejegyzés olvasható:

Ex oblatione Generosi Pauli Gyergyai est Scholae Unitariorum Claudiopolitanae. A. 1729.

(Magyar Könyvszemle. 1900. 20. 21. l.)

A kollegiumi könyvtárnak ma legrégebb kézirata Kolozsvár adó-lajstroma Mátyás király idejéből. A kolozsvári adózó polgárok e nagybecsű jegyzékét Nagyajtai Kovács István hagyta a könyvtárnak. A jóval régebb kézirati könyv, melynek költői tartalma elég érdekes lehet a latin egyházi irodalomnak, 1729-ben Gyergyai Pál ajándékából került e nem éppen neki való helyre. Nehány évtized múlva már valami kegyes útat-módot talált, hogy hasonló testvérei közé eljuthasson, hol csendesen meg is pihenhetett száz évig, — Varjú Elemér kutató beletekintéseig.

K—ó.

Gyakorlati tanárképzés. Annak idején megemlékeztünk volt arról a mozgalomról, a mely a budapesti és kolozsvári tanári körökben ismételtén megbeszélés tárgya volt s a gyakorlati tanárképzésre vonatkozott. A budapesti tanári körnek az volt a megállapodása, hogy a budapesti gyakorló gymnasium, u. n. *minta-gymnasium* képeire kell szervezni még egyet a másik egyetemi városban, Kolozsvárt is. A kolozsvári tanári kör dr. Schneller egyetemi tanár álláspontját fogadta el. E szerint decentralisálni kell a gyakorlati tanárképzést. Nem új s a középiskolai törvény keretébe nem illő, annak szellemével meg nem egyező intézeteket kell teremteni, hanem a már meglevő vidéki intézetekbe kell kihelyezni a szakvizsgás tanárjelölteket, hogy ott az igazgató és egy-két szaktanár felügyelete mellett állami ösztöndíjjal

szerezzék meg a tanítás sikeréhez szükséges módszeres eljárást. Így nemcsak egy elenyésző csekély százalék, hanem minden kezdő tanár átmege e gyakorlati iskolán s különböző iskoláknál és különböző emberek kezei alatt működven, el lesz kerülve az éppen nem kívánatos szellemi uniform. Ilyen irányban felterjesztés ment a közoktatási miniszterhez is, a ki elfogadván ez álláspontot, az idén már meg is valósította a kolozsvári kör indítványát. Elreudelte, hogy 13 vidéki középiskolában kezdődjék meg a gyakorlati tanárképzés. A kolozsvári tanári kör álláspontja győzött a budapestiét fölött s az ügy érdekében örvendünk kell ennek, mert jövőben ki lesz zárva az olyan eset, hogy a kezdő tanár a módszeres eljárás minden ismerete nélkül az egyetemről egyenesen a középiskolába cseppent s ott is gyakran a legnehezebb feladatok elé és nem volt más útmutatója, csak józan esze s egyik vagy másik volt tanárának jó vagy rossz módszere. A kezdő tanár a módszeres eljárás ismerete hiányában kinozta a tanulókat, gyötörte önmagát s kellő sikert mégsem tudott felmutatni.

Okunk van sok jót remélni e rendelet hatásától. *(Dr. G. K.)*

Csillagok útja. A gönczöl szekere, a melyről a Jób könyve is említést tesz, a természettudósok legújabb számítása szerint 197,000 mértföld utat fut meg egy óra alatt, vagyis 4.728,000 mértföldet egy nap alatt. Távolsága a földtől 1.069,500,000,000,000,000 mértföld. Az egen azért látjuk, mert 551,000-szer nagyobb a napnál és hetvenezerszer nagyobb meleget ad ki. Hogyha a föld feléje mozogni tudna, nagyszerű látványt láthatnának a föld lakói feléje közeledve. Mikor Jupiter távolságára közelednénk hozzá, kisugárzásának ellenállhatatlan ereje a földet megsemmisitené; az erdők meggyulnának, a tenger gőzzé változnék, és még közelebb jutva hozzá, földünk föl- és szétolvadna.

„**Morale sans Dieu!**“ e jelszót kiáltotta el a „szabadgondolkozók“ internationalis gyűlése Párisban. A klerikalizmus ellenfele, a francmaçonnerie Franciaországban a papság elleni heves küzdelmében kitévedt az Isten birodalmából. Nemcsak a papság, hanem Isten ellen is kiált. A „szabadgondolkozók“ „Isten nélküli erkölcsöt“ akarnak. Isten emberfeletti erő, mely kívülről, mint teher nehezedik értelmünkre. És minthogy ez az erő nem tud más lenni, mint csak a papságé és egyházé, mely magát annak törvényes képviselőjének mondja, az ember arra a következtetésre jut, hogy meg kell szabadulni Istentől. „Elnyomni az Istent annyi mint megszabadítani az embert“. Így okoskodnak. De a történelem és a vallás pszichológiája nem támogatja az anti-

klerikalis harc szükségéből folyó emez okoskodást. A történclem és a vallás psychológiája Istent nem úgy adja, mint kívülről nyomuló erőt. És hogyha Isten, kit imádok, nem kívülről nyomul, nehezedik énreám; hogyha Isten az, a kire lényem emelkedik — lehet-e akkor emberfeletti erőről, külső tekintélyről, egyházzól, papságról beszélni? „Lelkem az élő Isten után szomjuhozik!“ ma is igazolja e szomjat az emberi lélek, s mire azt kioltani? És azután Isten elnyomásával megszabadul az emberi lélek? Isten elnyomásával benne nem a szellem lelkesedését és kiterjedő erejét nyomják-e el? Azt mondják a „szabadgondolkozók“, hogy teljes, egész embert akarnak. De nem inkább megcsonkítják-e azt? Nem olyan lesz-e az ő egész emberük, mint az a régi szobor, mely eredeti szépségének nyomait megőrizte abban, a mi belőle megmaradt, de melyet egy barbar kéz éppen a legkifejezőbb részétől, a főtől fosztott meg?!

A „szabadgondolkozók“ ám harcolhatnak, harcoljanak a klerikalismus ellen, de mire harcolniok Isten és mire harcolniok az ember ellen. Hisz ezzel csak a klerikalismus malmára hajtják a vizet, a klerikalismusnak készítnek diadalt és a józan szabadgondolkozásnak, a szabadelvűségnek kétségtelenül hátrányára dolgoznak.

Rammohun Roytól, a Brahmosomaj alapítójától egyszer egy keresztény Calcuttában azt kérdezte, hogyha két embert látna a vízben fuldokolni s az egyik hindú volna és a másik más nemzetbeli, melyiket mentené meg hamarább? A kérdező azt mondotta, hogy ő tudná, hogy melyiket mentse meg. A Rajah úgy nyilatkozott, hogyha a kettő közül egyik nő volna, azt menteném meg először. És Rammohun Roy abban az országban nevedett fel, hol az özvegy nők megégetése szokás.

Dr. Székely Ferencz koronaügyészt abból az alkalomból, hogy igazságügyi szolgálatának negyvenedik évét betöltötte, a király a vaskorona rend II. osztályával tüntette ki. Ezt nemcsak jogászörök fogadják megelégedéssel, hanem hitsorsosai is. Dr. Székely Ferencz nagy elfoglaltsága mellett is mindig talált arra időt, hogy egyházközsége ügyeiben részt vegyen és a különböző árnyalatú kormányok alatt, melyek egymásután jöttek, sohasem tartózkodott attól, hogy nyílt és bátor képviselője legyen a fővárosban az unitárius egyházközségnek.

Jubileum. Rafaj Domokos székelykereszturkőri esperes negyven évi papi szolgálatát a kör megjubilálta. Mint ifjú embernek ajkáról, köztanító korában, megkapóan hangzott a lelkesítő költemény: „Előre!“ Papi szolgálataiba is magával vitte a lelkes hangulatot és egyike lett a jelesebb papoknak. Negyven év óta hirdeti az újszékelyi egyházközségben az igét és sok év óta a kör esperese. Rafaj fiát is, Rafaj Károlyt egyházi szolgálatra nevelte, ki a collegiumi felügyelő tanárságból éppen most ment tanulmányai bővítésére Oxfordba, az angol unitáriusok theol. akadémiájára.

Gyászhirek: *Koronka Antalné*, Sylvester Zsuzsánna oct. 12-én élete 85 ik évében Kolozsvárt elhalálozott. Néhai Koronka Antal torocz-kói pap, aranyoskői esperes, egyházi írónak volt a neje és Sylvester György hittudós és jeles szónoknak leánya. Mivelt, okos nő, általánosan tisztelt matrona hunyt el benne. Özv. Csulak Dánielné, Sylvester Károlina testvérét gyászolja az elköltözöttben, kinek porait Torocz-kóra szállították és ott helyezték végnyugalomra néhány férje mellé a családi sirboltba. — *Vécsei Sámuel* kereskedő, kolozsvári egyházközségünknek buzgó tanácsosa, az egyházi főtanácsnak is tagja, volt városi bizottsági tag, oct. 15-én életének 72-ik évében elhunyt. Munkás, fáradhatatlan, családját szerető, vallásában buzgó és áldozatkész, városa iránt kötelességeit hűn teljesítő férfiú és jó ember volt. Egyházközségünk sokat veszített benne. A család részéről fájlalják halálát neje, Vécsei Sámuelné, sz. Frank Amália; leányai: Vécsei Róza, Farkas Vilmosné, Vécsei Mariska, Dr. Benedek Miklós neje, Vécsei Ilonka, Perné Leo jegyese; vejei: Farkas Vilmos kereskedő és Dr. Benedek Miklós ügyvéd és családjaik. Az elhunyt temetése nagy részvét mellett ment végbe. — *Hegyi Florika*, Hegyi Gyula mérnök leánya 13 hónapos korában más létre röppent. Pákey Lajos műépítész a kedves unokát veszítette benne. — Hidegh Mihály főiskolai tanár érzékeny veszteséget szenvedett. *Margit* leánya elhervadt 1 éves korában. — Nagy Béla bethlenszentmiklósi lelkészt fájdalmas csapás találta. 4 éves *György* fia rövid szenvedés után meghalt.

— Páris Emilien, a bordeaux-i felebbviteli törvényszék bírása, francia író, kit olvasóink a Charruaudról irt életrajzából ismernek, fájdalmas megpróbáltatást szenvedett. September hóban elvesztette az életen keresztül hű és jó testvérét és egyszersmind benső barátját, *Páris Leopoldot*, ki 69 éves korában szőlített el a földi szintérről.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség templom-tornya újraépítésére.

(VIII—XII. közlemény.)

Gyulay László	300	„
Tóth Károlyné-Gyulay Etelka	100	„
Kilyéni dr. Ferencz József (2-odszor)	20	„
Bodolai-testvérek	10	„
Kövendi Gál Jenő	50	„
Zsakó István	30	„
A. Ürmösi Jenő	50	„
Ambrus Gergely	20	„
Id. Lászlóczky Samú	20	„
Lászlóczky Péter	20	„
Domján Péter	10	„
Péter Sándor	10	„
Ormai Kálmán	20	„
Keresztély Lajos	25	„
Reitter Aladár	100	„
Péchy Elekné	100	„

I—XII. közl. összesen: 4947 korona.

Szolgáljanak e nemes adományok buzdításul a további adakozásra, hogy az egyházközség temploma tornyát újra építhesse, a mi mindnyájunknak óhaja, s ugyanakkor templomát is megjavíthassa. Kérjük az ügy érdekében a minél hamarábbi hozzájárulást! Ez adományokért a leghálásabb köszönet!

Az egyházközség előljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1905. oct. 23.

PÉTERFI DÉNES,
unitarius pap.